Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SANCT GIERTRUDS STRÆDE

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,
CASSERER, TOPOGRAPH.

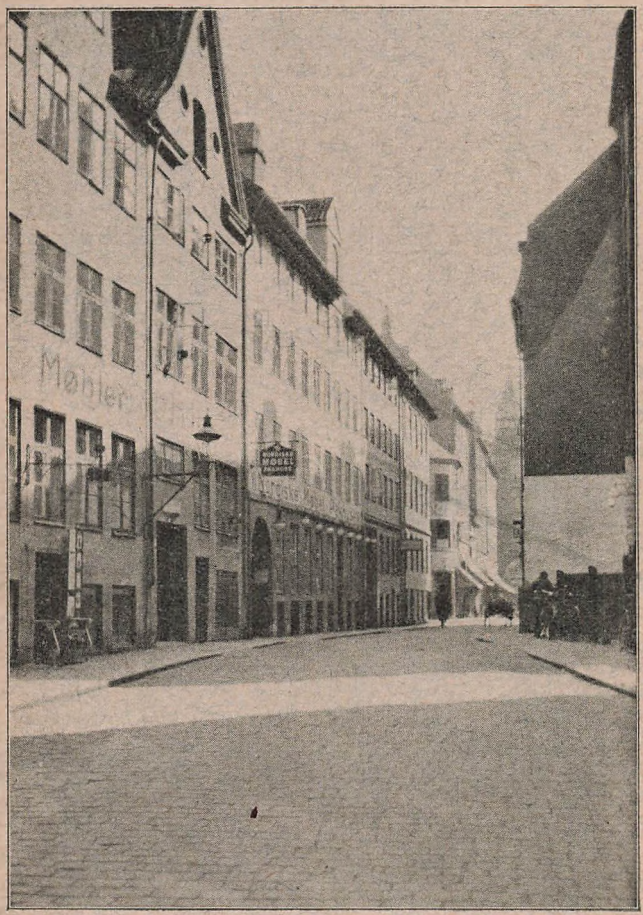

ARNOLD BUSCK
KJØBENHAVN

SANCT GIERTRUDS STRÆDE

HISTORISK-TOPOGRAPHISK BESKREVEN

VED

O. C. NIELSEN,
CASSERER, TOPOGRAPH.

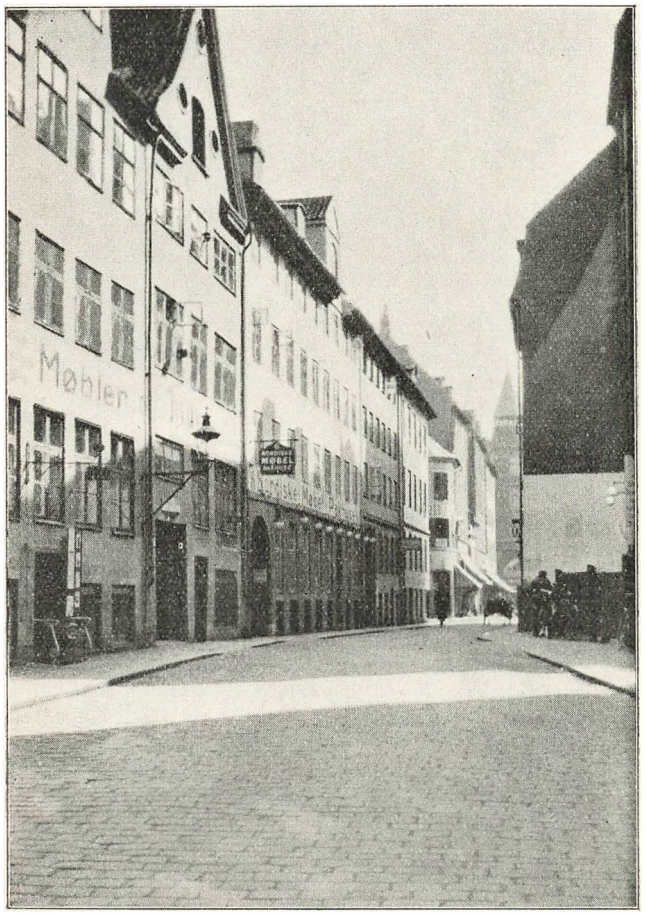

FORTALE

Dette lille Værk er udarbejdet paa Grundlag af indhentet Materiale i Archiver og Bibliotheker, og støttet til de historiske Kilder, jeg fandt og øste af, har jeg haft god Nytte af Dr. O. Nielsens og Carl Bruuns »Kjøbenhavns Historie«, Kjøbenhavns Diplomatarium samt flere Værker, Skrifter, Blade etc.

FORFATTEREN

SANCT GIERTRUDS STRÆDE

Dette Gadenavn og dets Oprindelse rummer saa mange interessante, byhistoriske Beretninger, som paa mangfoldige Omraader binder Fortid og Nutid til hinanden. Navnet stammer fra den gejstlige Stiftelse, Sanct Giertruds tyske Kirke eller Kapel — hvori der fra Begyndelsen holdtes Sjælemesser — senere Hospital — som, med den tilliggende Kirkegaard omgivet af blomstrende Haver og Kongens Rosengaarde, var beliggende paa det store Areal, der spændte over hele Firkanten mellem nuv. Kultorv, Pustervig, Gl. Avlsgaard og Hauser Gade, og indtog saaledes en betydelig Del af den Strækning, der i Middelalderen kaldtes Rosengaarden. 1689 ses Pladsen at have gaaet ud mod Aabenraa, og indbefattede hele denne Gade fra Hauser Gade til 2 Huse fra Rosenborggade, men denne sidste Plads var vistnok købt til under Frederik den Tredje.

Om Sanct Giertrud, hvem denne gejstlige Stiftelse var helliget, foreligger følgende Beretninger. Sancta Gertrude, Abbedisse i Benedictinerklosteret i Nivelles i Brabant skal efter Legenden være født i 626 og død i 659. Legenden har søgt at anbringe Sancta Gertrude bl. Kejser Karl den Stores Aner, men har ikke mægtet at udslette hendes hedenske Præg som den Dødsgudinde, der herskede ved Rhinens Delta og dets Omegn. Rindende Vand var Dødevejen til Havet, og over det gik Færden til Skyggeriget mod Solnedgangen. Fra Bretagne til Frisland troede man, at Sjælene fulgte Flodernes Vand til Kysten og derfra færgedes over til Brittia. Den første Nat efter Døden

husede hun den Dødes Aand, den anden Nat førte Sct. Michael den, og den tredje Nat var den i Brittia. Hun var de Rejsendes Helgen, de hilste paa hende, naar Sol gik ned, og de stævnede ud over de store Vande, de drak ved Afskeden hendes „Minne", og derfor bærer hun paa sine Billeder et skibdannet Bæger. Hvor Tyskere færdedes udenlands, var det under Sancta Gertrudes Værn, og overalt byggede de hende Kapeller. Hun var de dødsmærkedes Helgen og vogtede Gravene. Som Nornen spinder hun paa sin Haandten Livets Traad, og paa den afbildes krybende Mus [i Musene boede Sjæle], der gnaver Traaden over, naar Timen er kommen.

Sancta Gertrudes Dag falder paa 17. Marts ved Foraarsjævndøgn, paa Skellet mellem Vinterdøden og Vaarens Genkomst, og da Liv spirer af Død, er hun tillige en agrarisk Helgen.

Det første sikre Spor af Sanct Giertruds Stiftelse her i Kjøbenhavn findes i Documenter fra 1453, da Kirken m. m. nævnes, men var vistnok en Del ældre. Som forud omtalt holdtes der i Kirken eller som den oftest benævnes Kapellet fra først af Sjælemesser, men indrettedes senere som Hospital, og har saaledes ikke fungeret som Kloster. Vel stod det hele under den katholske Kirkes Varetægt, men det er altsaa urigtigt, naar det af og til i senere Skrifter kaldes et Kloster. Sanct Giertruds Bygninger laa dels ved Hjørnet af Pustervig og langs med det Stykke af daværende Sanct Giertruds Stræde, som nu er Kultorvets østre Side, dels paa den Grund, som nu optages af Nr. 4 eller 6 i nuv. Sanct Giertruds Stræde.

I Jordebogen af 2. Mai 1496 over Byens Eiendomme nævnes Sanct Giertruds Kirke og Grund og nærmest boende:

„Nis Jenssen ehn gord paa Rosengorden i thet strædhe,
„som løber fra Nøre gadhe oc intill sancte Giertruds
„kiercke, norden for erckebispens gord oc westhen op
„till Søffuren Draffueris gord. . . . . .
„Andhers Ollssen en gord østhen op till Jes Jenssens
„gordh och westhen nest st. Gertruds jordh i samme
„strædhe. . . . . .

„Mette Mogenses østhen nest sancte Gertruds kiercke
„gaard en gord oc synden nest Laurs Halfilters gord,
„som hand haffuer aff byen. Iwer Feryman en gord
„østhen sancte Gertruds kierche oc nordhen Mette
„Mogenses gordh paa Rosengorden. . . . . .
„Nijls Gedde en hawe nordhen vidh sancte Gertruds
„kierche vt met mwren og westen nest Karine Lau-
„renses gord. . . . . .

Sanct Giertrud besad flere faste Ejendomme ude i Byen, saaledes tilstaar Mikkel Nielsen, Kjødmanger [Slagter] og Borger i 1512, at han har annammet et Pergamentsbrev med 5 Segl af Gerild Gerildsen, perpetuus Vicarius ved Vor Frue Kirke og Præst til Sanct Giertruds Kapel, lydende paa en Sanct Giertruds Gaard og Grund liggende i Kjødmangerboderne [Kjøbmagergade], hvilken Gaard, som han har fæstet paa sin, sin Hustrus og ægte Børns Levetid, han lover at holde i god Stand, og deraf aarlig betale til Hr. Gerild og hans Efterkommere, Præster til Sanct Giertruds Kapel, fire lybske Mark i Landgilde. Decanen i Kiøbenhavns Kapitel synes at have været Stiftelsens Forstander, dog maa dette ikke forstaas, som om denne i egen Person varetog de Syges Pleje, men han havde en Overhøjhed, et Tilsyn, og drog derfor Indtægt af dens Gods, ligesom han ogsaa havde Ret til at beskikke en Præst ved Kapellet, thi da Kapellet med tilhørende Jord m. m. senere blev overladt til Sanct Anne Hospital, maatte dette derfor ske med Decanens Samtykke, som i Afstaaelsen for Fremtiden betingede sig en aarlig Afgift af 10 Mark danske og en Gylden „pro visitatione", som formodentlig ogsaa har været den Indtægt, han tidligere har nydt for denne Forretning.

Flere Steder omtales den til Sanct Giertruds Kapel hørende Kirkegaard. Paa denne Kirkegaard forefandtes et Rettersted, og det var her, at Rigets mægtige Adelsmand, Slotsherren Torben Oxe, blev henrettet i 1517, efter Pontoppidans Formening, fordi man vilde unde ham et Rettersted lidt hæderligere end det almindelige, men i Virkeligheden nok af den modsatte Grund, da nemlig i Middel-

alderen, Sanct Giertruds Kirkegaarde, allevegne brugtes som Begravelsesplads for Forbrydere.

Forinden Executionen fandt Sted, traadte en kongelig Herold frem og oplæste med høj Røst Slotsherrens Brøde, hvorefter Skarpretteren udførte sit Hverv. Legemet blev dog ikke begravet paa denne Kirkegaard, men paa Graabrødrenes Kirkegaard, som laa mellem nuv. Graabrødre Torv og Skindergade.

1524 indtraadte den store Forandring, idet Sanct Anne Hospital overflyttedes til Sanct Giertrud og forenedes med dette, dog saaledes, at Kapellet med øvrige Bygninger bibeholdt Navnet Sanct Giertrud, og Magistraten forøgede Grunden. Sanct Anne Kapel var meget gammelt, et af de ældste paa Sjælland, og det er ikke usandsynligt, at Absalon har bygget det til Ære for sin Helgen, den hellige Anne. Dette Kapel eller Hospital laa uden for Byens daværende Øster Port i nuv. Bredgade, omtrent hvor senere Frederiks Hospital opførtes. Paa højre Side af Øster Port, der hvor Vandet fra Bremerholm endte, faldt en Bæk i dette Vand. Denne Bæk kom fra Pustervig, og løb nu videre uden om Hallandsaas, forbi Kapellet, og var meget anset for sit Vands helbredende Kraft trods sit simple Udspring, hvorfor Kapellet ogsaa var rigt paa Tavler og Krykker som Tegn paa vidunderlige Helbredelser.

1516 havde den formuende og lægekyndige Claus Jensen Denne eller Dæne her indrettet et Gæstehus og Hospital „for syge, saare og mislige Mennesker". Under Stadens Belejring i 1523 blev Hospitalets Bygninger helt eller delvis ødelagt, men i 1524 fik Claus Denne Kongens Bekræftelse paa Sanct Giertruds Forening med Sanct Anne Hospital, og 25. Septb. udstedtes Kong Frederik den Førstes Fundats for det nyindrettede Sanct Anne Hospital.

Claus Denne, denne mærkelige Mand, af en Støbning, som kun Middelalderen kendte, en Type paa den menneskekærlige Aand, som gennemstrømmede Middelalderen, forestod nu sit Hospitals Flytning og Omdannelse, og lovede her i Sanct Giertrud „at indrette saa godt et Hospital, som noget Steds kunde findes i Danmark", og han opfyldte

ogsaa sine Løfter, og tog sig af sine Syge paa alle Maader, men i de følgende Aar blev han føleligt ramt af økonomiske Vanskeligheder, og i 1528 nærmede Hospitalet sig stærkt sit Endeligt af Mangel paa nødvendige Midler. Hospitalets Forarmelse var en Følge af de urolige Tider umiddelbart før Reformationen og den Misstemning, som lidt efter lidt rejste sig mod alt, hvad der mindede om Katholicismen, og efter at Claus Denne bestemt havde givet til Kende, at han paa Grund af Hospitalets Forarmelse ikke længer formaaede at holde det ved Magt, har det aabenbart været drøftet i Magistraten, som havde Pligt til at tilse Hospitalet, hvorledes man skulde stille sig over for en saadan Stiftelse, naar de fromme Gaver, som den var bestaaet ved, holdt op at flyde, thi d. 22. Novb. 1528 befalede Magistraten 32 kjøbenhavnske Borgere at gaa ind i Hospitalet, for at undersøge de fattiges Brøst og Begæring.

Det hedder i den gamle Beretning, at man bad Claus Denne gaa uden for lidt, og spurgte saa de Syge, om han nu ogsaa var „velædelig og forstandig de Syge og Fattige retteligen at tractere den Tid han havde Gods og Rigdom", hvortil de svarede, „at han den Tid holdt saa ærligt og tilbørligt et Hospital, som nogen i Danmark kunde finde, med god Kost og rene Senge og en forstandig Legems Salve og Lægedom. Og nu da Hospitalet var blevet forarmet, spiste de af hans egen Gryde og Tønde, og naar der ikke var nok, mistede han hellere selv, end de skulde savne".

Inden Udsendingene fra den velvise Magistrat forlod Hospitalet, tilspurgte man de Syge, om de nu vilde tage ind i Hellig Giesthuuset [Helligaandshuset] eller ud til Sanct Jørgens Huus, da Claus Denne havde opsagt dem d. v. s. havde erklæret, at han ikke formaaede at underholde dem længer, og dertil svarede de, at „de havde hans Brev paa deres Ophold og vilde ikke af med ham. Skulde det være, vilde de nok tage til Helliggestes, dog kun naar han fulgte med som deres Forstander og nød deres Privilegier under Borgmestres og Raads Stadfæstelse, men hellere vilde de sænkes i Stranden end gaa i Sanct Jørgens

Hospital. De levede rigtignok i saa stor Armod, som de paa nogen Maade kunde taale, men hvis Claus Denne vilde forlade dem, vilde de klage derover for Gud, Dommere og Dannemænd".

Derpaa blev Claus Denne kaldt ind. Han lovede, at om de vildfarne Tider end skulde nøde dem til at spredes, saa vilde han dog siden samle dem igen, og det mente han bedst kunde ske, naar han forenede Sanct Anne Hospital med hans andet Hospital i Aahus, saa kunde de der blive sammen til deres Dødsstund. Og han lagde sine Hænder over Kors paa Evangeliebogen og bad Gud og alle Helgen hjælpe sig at fuldkomme de Fattiges Ønske, og han lovede at vilde være deres ydmyge Tjener med Liv og Gods til sin Dødsstund.

Ja, Middelalderen var en Tid med store Modsætninger, med dybt Mørke og med straalende Lys. Og det er ejendommeligt, at inden for det gamle Kjøbenhavns Volde, netop paa den berygtede Rosengaard, hvor Bøddelen, paa Grund af Tidens Vankundighed og Mørke, ofte maatte viske sit Sværd, møder man Beretningen om en Fromhed og Menneskekærlighed, som alene kunde fostres i Middelalderen, men det var dog ikke enhver givet at bringe saadanne personlige Ofre, for de Fattige og Ulykkelige, som Claus Denne.

Hospitalet bestod indtil 1530, da det, ved den almindelige Reformation af Kjøbenhavns Hospitaler, forenedes med Hospitalet i Hellig Giesthuus, de Syge flyttedes derhen, og Godset inddroges derunder, undtagen den Rente, som plejede at følge Degnedømmet i Kjøbenhavn af Sanct Giertruds Hospital. Hellig Giesthuus fik i den Anledning d. 3. Septb. 1530 kongelig Tilladelse til at udsende Bud over hele Sjælland, for at samle Almisse.

Derefter gik samtlige til Sanct Giertrud hørende Bygninger over i privat Eje, og blev, i ombygget Stand, en prægtig og anset Adelsgaard prydet med Taarn, formodentlig det gamle Kirketaarn eller Spir, og med en stor Have, der for en væsentlig Del bestod lige til Hauser Plads blev anlagt, omend en Del var fraskilt. Gaarden vedblev

at udrede den Jordskyld af Grunden, som den gejstlige Stiftelse allerede maa have ydet til Staden, og det er ved Hjælp af denne Jordskyld, at det er muligt at fastslaa Grundens anselige Omfang.

Hvad angaar Claus Denne, vides det, at han ved Juletid 1529 af Borgmester Christoffer Nielsen og Raadet i Malmø blev antaget som Læge for de Fattige og Syge i Hospitalet i Malmø. I denne Stilling, hvormed ogsaa Forstanderposten i Hospitalet synes at have været forbunden, forekommer han endnu i 1533, da han købte „något redskap som hører til en abeticke" Apothek, og dermed ender vor Kundskab om denne mærkelige Mand.

17. April 1532 udstedtes det kongelige Brev, hvorved Frederik den Første gav sin Del og Rettighed i Sanct Giertrud til Ridder Johan Biørn:

„Her Johann Biørnn ridder fich breff eygendomelig
„till seg och sine Arffuinge paa huess deell och rettig-
„hedt, som K: M: haffuer vdi sancti Gertrudtzs kircke
„och kiergaardt vty Køpnehaffn paa Roszengaardt.
„ Cum clasulis et inhibitione solitis.
„ Datum Haffnie quarta feria post dominicam miseri-
„cordiam domini mdxxxij.

Efter at Rigsdagen i Kjøbenhavn i 1536 havde bestemt, at den lutherske Tro skulde raade i Danmark, og Christian den Tredje højtideligt havde proclameret den, blev ogsaa, Sanct Giertrud, officielt ophævet. Efter den Tid sagde man skadefro og spottende „nu er Forgyldningen gaaet af Sanct Giertrud", og dette blev siden et Mundheld, der endnu er ret almindeligt at høre, anvendt i overført Betydning. Af Optegnelser 1523/82, om Byens Afhændelser af Jord, og hvortil de derfor indkomne Penge brugtes, ses det, at Gaarden i 1573 tilhørte Otto Brockenhus, der var Rentemester fra 1569 til 74. Han døde 1594, men havde længe forinden afhændet denne Gaard, og det fremgaar af Jordebogen 1581 over Stadens Ejendomme anført under „Jordskylldt inden portene", at da var Cansler, Niels Kaas, Gaardens Ejer:

„Erlig oc welbyurdig mand Niells Kaas, kong: Maitts:
„cantzeller aff sanct Giertrudt".

Niels Kaas døde 1594. Siden tilhørte Gaarden Cort Rantzau, og af Kæmnerens Instrux og Stadens Jordebog af 1. Mai 1620 fremgaar det, at han endnu var Ejeren. Allerede i 1600, da Herman Zesterfleth beretter, at det var en prægtig Gaard med en af Byens fornemste Haver, blev den for en Del beboet af en Westphaler, men paa Helligdagene havde Byens Borgere Lov til at spasere i Haven og more sig paa bedste Maade. I samme Gaard boede ogsaa Kongens Broder, Prinds Ulrick, der her havde sine 16 Heste staaende. Den Rejsende besaa gerne Prindsens lille Rustkammer, og fandt der en lille, men kostbar Samling af Vaaben i fransk Stil, og Prindsens Skrædder fremviste den Klædning, som Prindsen havde baaret ved Kongens Kroning, og som var prydet med Perler, Guld og Ædelstene, ligesom andre af hans Silkeklæder og Kapper, broderet med Guld og Perler.

Efter Cort Rantzau overgik Gaarden til Gert Rantzau, og i 1656 til hans Slægtning Henrik Rantzau af Møgelkiær ifølge Arent Berntsens Jordebog. Henrik Rantzau beholdt Gaarden vestnok lige til han døde i 1674 som Stiftamtmand i Aarhus, den omtales i hvert Fald baade i 1661 og 1668 som hans Gaard og Have med 6 Boder bag i Haven i Aabenraa.

Den sidste kendte Ejer var Assessor, Secretair Johan Sechman, som havde ladet opbygge 8 smaa Huse ud til Pustervig og 8 ud til Aabenraa, og efter hans derom gjorte Ansøgning, d. 22. Marts 1687, fik de Privilegier, som Forordn. af 11. Apr. 1685 hjemlede dem, der opsatte Huse paa øde Pladser, overført paa sin Gaard og de tilhørende Vaaninger. I Grundtaxten 1689 anføres nærmere om Gaardens og Husenes Skattefrihed:

„Secreterer Johan Sechmans gaard med en tilkiøbt „wonning, noch 8 smaa wonninger til Pustervig og „8 waaninger i Aabenraaegade samt tilligende hauge, „hafde frihed i dend gamle taxt fra 28 maij 1687 „af 1027 rdlr udj 6 aar, men svarer til hofstaten af „73 rdlr.“

I de foregaaende Aar var det fordums Sanct Giertruds

Omraade blevet udvidet, thi i 1689 gik Pladsen helt ud til Aabenraa, og indbefattede denne Gade fra nuv. Hauser Gade til 2 Huse fra Rosenborggade.

Den Ejendom, som er beliggende paa Hjørnet af Pustervig og Kultorvet Mtr. 202, kaldtes endnu i Begyndelsen af det 19. Aarh. almindeligvis af gamle Folk for „Kirken", hvor fordum Sanct Giertruds Kirke eller Kapel havde ligget, og langs Nabogrunden Mtr. 203 paa Kultorvet stod indtil omkring 1845 en af Munkesten opført tyk Mur med Pillerne vendt mod Nord. Denne Mur, der har dannet Skel for Grundens Have, maatte efter sin Beskaffenhed fordum have været Sanct Giertruds gamle Kirkegaardsmur, idet Kirkegaarden jo havde ligget heromkring. Da man endvidere i 1830'erne, ved at grave Grunden til et Pakhus paa Matr. 205, stødte paa en Hvælving, der uden at udgraves, dog var saa rummelig, at en Mand kunde passere den i bøjet Stilling, saa vaktes derved en Del Formodninger, hvilke dog imidlertid igen døde hen, da Hvælvingen, uden at blive undersøgt, af Sagkyndige, atter blev tildækket. Den Omstændighed, at Hvælvingen gik fra Vest til Øst i Retning af en anden Hvælving, beliggende under Mtr. 204 C 2 paa Hauser Plads, turde dog give Sagen nogen Interesse saa meget mere som sidstnævnte Hvælving netop endte i den vestlige Side med en Tilmuring, ved hvis Sider svære Jernstabler, der var indslaaet, vidnede om, at en Dør fordum havde været her. Hvælvingen var for største Delen muret af smaa Sten ligesom ogsaa en Vindeltrappe paa 10 Trin, som førte derned fra det sydøstlige Hjørne. De nævnte Hvælvinger menes ikke at stamme fra Sanct Giertruds Tid, og heller ikke fra de faa Aar Sanct Anne Hospital var installeret her, men fra en senere Tid, da Sanct Giertrud var bleven omforandret til den Adelsgaard, der, som foran omtalt, længe tilhørte Landets fornemste Familier.

Da man omkring 1845 ryddede Grunden Mtr. 203 paa Kultorvet i Anledning af en ny Bygnings Opførelse, fandtes her mange Ligkister, hvis Beslag vidnede om, at de hidrørte fra en fjærn Tid, og efter Stedet at dømme

var det et Stykke af Sanct Giertruds gamle Kirkegaard, hvis Aarhundreders Gravfred blev forstyrret af en omkalfatrende Nutid. I Ejendommens Kælder stødte man endvidere paa en Hvælving. Endnu existerer der betydelige og godt bevarede Rester af Sanct Giertruds Bygninger inde

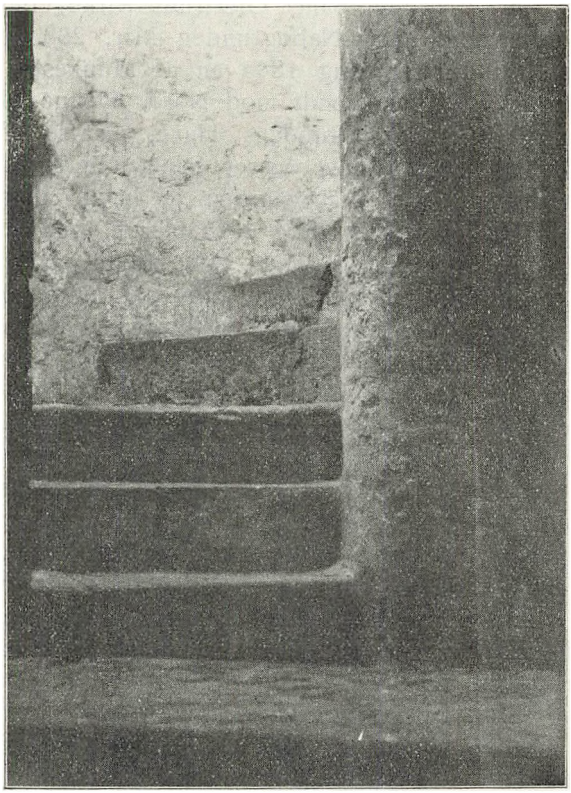

Taarnets Vindeltrappe.

mod Gaardspladsen, der hører til den store Ejendom Nr. 32 paa Hauser Plads. Medens jeg udarbejdede dette Skrift, gik jeg en Dag derhen og tog det hele i Øjesyn. En af Vinhandelens Functionairer viste mig rundt, og vi kom da først ned i den store Hvælving, der nu benyttes som

Vinkælder og Lagerrum. Denne lange Kælder med sine tykke Mure og store Siderum henligger tilsyneladende uforandret. Til de brede Trappetrin, der fører ned til disse gamle Kælderrum, og ligeledes til mange af Vindel-

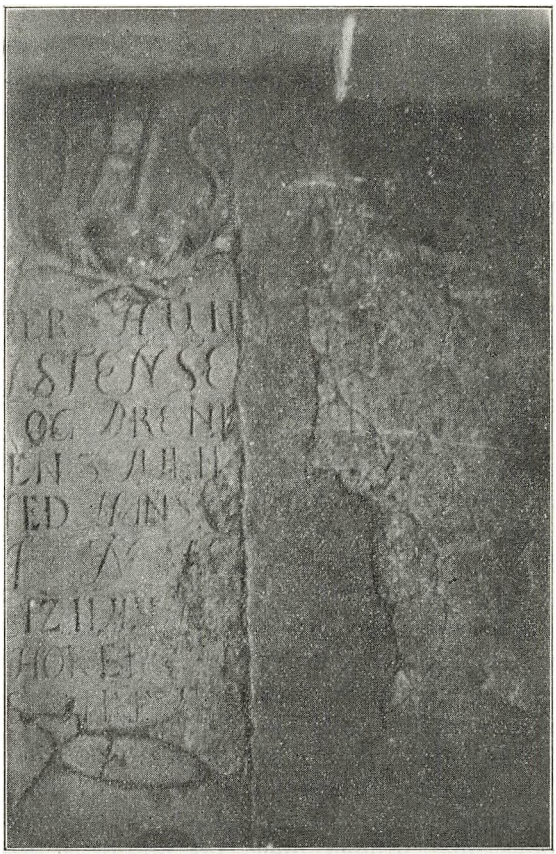

Gravsten paa Vindeltrappens Platform.

trappens Trin, er benyttet Stykker af store, flade Gravsten, hvorpaa Indskrifter endnu kan læses. Disse Gravsten kan formentlig kun hidrøre fra den hosliggende Sanct Giertruds Kirkegaard, efter hvis Nedlæggelse en senere Tid har draget

slig nyttig Anvendelse af kasserede Gravsten. I Gaardens Hjørne ligger det store Taarn med den udmærket bevarede Vindeltrappe. Nogle Trin fører op til en rummelig Afsats, og derfra er der 3 Trin til den snævre Vindeltrappe. Overvældet af Interesse og Begejstring for, hvad jeg her stod over for, kunde jeg ikke modstaa Lysten til at betræde denne gamle Vindeltrappe, og jeg ilede op ad de mange slidte Stentrin, som naaede op til c. 3. Sals Højde.

Disse synlige Minder fra Sanct Giertruds Storhedstid virker imponerende med sine massive Murmasser, der har trodset baade Brande og Bombardementer, ja, selv den store Bybrand i 1728, som lagde hele det omliggende Kvarter i Aske, og de ærværdige Bygningsresters Bevarelse er nu sikret ved Fredning i Klasse B.

Denne Rundtur og korte Samvær med den fjærne Middelalder var for mig en topographisk Lækkerbidsken og en uforglemmelig Oplevelse.

Jeg gaar nu over til selve Gaden, som første Gang nævnes i 1496 „det Stræde, som løber ned til Sanct Giertrud", og da Kapellet var blevet forenet med Sanct Anne Hospital, kaldtes Sanct Giertruds Stræde en Tid. „Det ny Spitalie Strædith", som siden forkortedes til „Spitalie Strædith", et Navn, der dog ikke formaaede at trænge igennem. Det oprindelige Stræde strakte sig næppe stort længere end langs det nuv. Kultorvs Østside. Hvor Kultorvet nu er, var der opfyldt med Bygninger. Torvet er først opstaaet efter Bybranden 1728, og fik sit Navn efter Kulsvierne, som her i sin Tid solgte Trækul.

To Aar efter sin Tronbestigelse udstedte Frederik den Tredje særlige Privilegier for dem, der vilde bygge i de nye Bydele, og saaledes opstod paa de gamle Voldstrækninger, idet Volden blev lagt ud, bl. a. Rosenborggade, Tornebuskegade og Sanct Giertruds Strædes Forlængelse, altsaa det nuv. Stræde, der er det gamles direkte Fortsættelse.

Paa en Grund mellem det gamle Sanct Giertruds Stræde, og et andet Stræde, det der siden hed Mikkel Vibes Gade og løb langs det nuv. Torvs vestre Side, var

Vognmændenes Laugshuus opført. Denne Grund havde Vognmændene eller det daværende Sanct Knuds Gilde købt i 1510 af Byen og indtil 1608, da Raadmand Mikkel Vibe købte det med en stor tilliggende Grund, optog det saaledes det meste af det nuv. Kultorv. Senere hen fik Vognmændene deres Laugshuus i Sanct Giertruds Stræde i nuv. Nr. 3 og lidt af Nr. 5, og findes opført i Grundtaxterne for 1661 og 1668 under Sanct Giertruds Stræde saaledes:

„Wogenmendenes laushuus med tre woninger."

Da Strædet var meget snævert oppe ved Hjørnet af Rosenborggade, blev der i 1670 udstedt Anordning om Gadens Regulering og Udvidelse efter en lige Linie, og ved den Lejlighed fik Klokker Anders Pederssøn, kongelig Stadfæstelse paa Maalebrev af 15. Marts 1670 for Byggepladsen paa Hjørnet. Under den store Bybrand i 1728 gik hele Sanct Giertruds Stræde op i Luer. Kultorvet blev, som sagt, derefter anlagt, og den sydligste Del af Strædet, det oprindelige Sanct Giertruds Stræde fra Hauser Gade til Pustervig, blev indlemmet i det nye Torv. Den øvrige skæve og smalle Gadestrækning, nuv. Sanct Giertruds Stræde, havde man paatænkt at rette ud og gøre bredere, men Planen blev ikke realiseret hverken dengang eller senere.

I Sanct Giertruds Stræde har den nye Tid kun haft Brug for det ene Hjørne eller rettere Halvdelen af Gadens vestlige Side med Hjørnet af Rosenborggade, hvor der er opført et temmeligt ejendommeligt, men praktisk Complex, som ikke danner en sammenhængende Husrække ud til Fortovet, men er bygget et Stykke tilbage, og begynder fra Midten af Gaden med en moderne Pakhusbygning, hvorefter der kommer et stort Indhug til Gaardsplads for Hjørnehuset. Ved at disse Bygninger ligge saa tilbagetrukket har Strædet faaet en ret betydelig Udvidelse mod Rosenborggade. Udover denne Nybygning og Modernisering af et enkelt Hus midt i Gaden paa den modsatte Side, er her ellers alt ved det gode gamle. Husene er beskedne og tarvelige, Brolægningen højst miserabel, Fortovene saa smalle, at der knap nok er Plads til, at 2 Personer kan

gaa forbi hinanden. Af Pladsmangel har man renonceret paa at faa opstillet almindelige Lygtepæle, og har bibeholdt de gamle Gadelygter paa Arme ud fra Facaderne. Inden for i Husene træffer man snævre og mørke Opgange, trange og slidte Trapper og smaa og skumle Gaarde. De faa Smaaforretninger i Stuer og Kældere er ikke undergaaet nogen Forandring, og Handelen gaar her sin vante Gang i de gammeldags indrettede Lokaliteter. Det er kun faa af Byens gamle Gader, der frembyder et saa tilforladeligt gammelt Gadebillede, saa jævnt og borgerligt, som Sanct Giertruds Stræde. Man kan her gøre mange interessante Iagttagelser, og da særlig ved Ejendommen Nr. 10, hvor man først lægger Mærke til Kleinsmedemesterens zirlige Nøgleskilt paa Facaden.

Naar man er kommen gennem Porten, har man for sig et Gaardparti saa stærkt præget af Hygge og Idyl, at man uvilkaarligt maa staa stille en Stund for nærmere at betragte hele dette middelalderlige Interieur. I de gamle Bygninger omkring Gaardspladsen har Smeden og andre Haandværkere deres Værksteder, men mest betagende virker dog Partiet til venstre i Gaarden med Plankeværket, de gamle Træer og Aabenraahusene i Baggrunden. Af saadanne gamle, maleriske Gaardpartier er der jo mange rundt om i den gamle Bydel, og det vilde sikkert lønne sig for en Kunstmaler at gøre det til sin Specialitet at forevige Motiver fra gamle Gaarde, Stræder, Torve o. s. v.

I Forordninger, Skøder etc. fra det 16. og 17. Aarhundrede ses Gadenavnet stavet paa forskellig Maade, saaledes:

1547 S. Gertrid Strede.
1581 S. Gertrudt Strede.
1613 S. Gertruds stræde.
1620 S. Giertrudtz stræde.
1659 S. Giertru Strede.
1661 S. Giertrudstrede.

1655 og 1670 nævnes Gaden ved „det ny Sanct Giertruds Stræde".

Her i Sanct Giertruds Stræde er der Dagen igennem

kun ringe Trafik og Færdsel, alt er her ganske upaavirket af Nutidens nervøse og forjagede Færden, og ved Aftenstide falder der fuldkommen Stilhed over Gaden, en velgørende Modsætning til det pulserende Gadeliv, der rører sig kun faa Skridt herfra. Sanct Giertruds Stræde hører Fortiden til med alt, hvad den rummer til Gade og Gaard, synligt og usynligt, og kan ikke forliges med den omkalfatrende Nutid, men Gaden faar nok ogsaa i Fremtiden Lov til at føre en stille og ubemærket Tilværelse, forskaanet for den fremfarende Tids Lagkagehuse eller andre moderne Uhyrligheder, saa det gamle Stræde i Ro og Fred kan hæge om sine Ejendommeligheder og byhistoriske Minder fra længst forsvundne Tider.

Tidligere udkommet af samme Forfatter:

CHRISTIANS KIRKE,
NYHAVN,
NIELS HEMMINGSENS GADE,
KNIPPELSBRO,
DYVEKES GAARD,
KJØBMAGERGADE,
KNABROSTRÆDE,
VESTERGADE,
LARSLEJSTRÆDE,
FARVERGADE,
HYSKENSTRÆDE,
KALKEBALLEN,
STORMGADE,
BADSTUESTRÆDE,
JERMERS TAARNET,
PEDER HUITFELDTS STRÆDE,
KONG FREDERIK DEN FEMTES RYTTERSTATUE 1. Del og 2. Del,
AMALIENBORG, 1. Del, 2. Del og 3. Del.
BRÆDDEHYTTEN,
VOGNMAGERGADE,
VANDKUNSTEN,
FRIHEDSSTØTTEN,

samt

KJØBENHAVNS HOF- OG SLOTSKIRKE.